

NEKAJ MISLI OB KNJIGI KAKO JE MOGOČE?

Ne nameravam napisati podrobne ocene, ker si posameznih misli, pritrjevalnih, celo navdušenih, in ugovorov, ki so se mi porajale ob branju, nisem sproti zapisoval; rad bi zabeležil le nekaj splošnih vtisov, ki so ostali v meni kot bistvena usedlina Javorškove knjige.

Tehnika pisanja, nizanje neposrednih pomenkov z mrtvim sinom, vsebujočih razmišljanja in izpovedi, v glavnem razumsko, ponekod pa podzavestno pogojenih, docela ustreza obravnavani problematiki. Tudi slog, ki je svojevrsten v svoji domiselni metaforiki, melanholiji, ironiji in grotesknosti, ritmiki in paralelizmih (z grozljivo sugestivnostjo včasih spominja na Baudelaira), je nesporno kvaliteten.

Sodim tudi, da problematika knjige ni ne tako tvegana in ne tako osamljena, da bi morala ostati v avtorju človeško zaprta in ne bi smela priti pred širšo javnost. Podobnih mladostnih tragedij je bilo pri nas v zadnjih letih žal že preveč, in prav je, da se je Javoršek kot oče, mislec in poet lotil pisanja te svoje knjige.

Zavzetost in vztrajnost, s katerima vrta za vzroki sinovega usodnega koraka, sta razumljivi in nas pretresata. Pisatelj so sooča in spopada z vsemi morebitnimi krivci, pogumno jih išče v rodovini, sinu in samem sebi, v izjemnih in težkih okoliščinah lastnega življenja, v zgodovini, leposlovju in duševnosti našega naroda, v posebni duševnosti slovenskega izobraženca ter končno v značilnostih naše dobe in mladega rodu.

Za Javorškovo duhovno podobo, kakor jo spoznamo ob njegovem iskanju vzrokov za sinovo smrt, so zanimiva razna navidezna protislovja, zlasti, kako je ob vsem svojem precej samozavestnem svetovljanstvu krepko zakoreninjen v slovenstvu in kako kljub krivičnemu štiriletnemu zaporu ostaja zvest socializmu in partiji. Vendar se mi zdi, da kot poznavalec in občudovalec tujih slovstev slovensko le prenizko vrednoti in da se tudi sodobno mladino dá vneti za slovensko slovstvo, zlasti za njegove vrhove, ki se lahko mirno merijo s svetovnimi. Glede socializma pa menim, da bomo mladino zanj pridobili prej z njegovimi humanističnimi načeli in konkretnimi dosežki na raznih področjih kakor pa s kultom posameznih osebnosti, čeprav bo še vedno imela odprte oči za nemajhne napake in nasprotja v naši družbi.

Med nadrobnostmi, ki so mi ostale v spominu in mi niso všeč, naj omenim delno zelo neokusen prikaz tistih treh starcev s podeželja in hudo neprimerno oznako sinovih profesorjev na drugem mestu knjige.

Če smem izreči domnevo o vzrokih tragedije, slutim zanjo predvsem dva: avtorjev štiriletni zapor, ženina zgodnja smrt in pisateljeva pogostna bivanja v tujini, zlasti pa ozračje naše dobe in miselnost dela mladega rodu. Iz zgodovine našega naroda in duševnosti našega človeka v zvezi z obravnavano problematiko ne bi mogel izvajati kakih posebnih posledic, kajti sicer bi bili Slovenci narod bolnikov in ne bi bili doslej ničesar ustvarili. Tudi mi ni jasno, kaj naj bi imel, čeprav le posredno, s tragedijo opraviti avtorjev nekdanji prijatelj Edvard Kocbek; precej aktivnih kulturnih delavcev je izšlo iz njegovega kroga, a med njimi ne poznam nikogar, ki bi se zaradi tega počutil duhovno »zakompleksanega« ali »na periferiji«.

Med najboljša spadajo v Javorškovi knjigi prva in zadnja poglavja — v središču knjige avtor preveč govori o sebi, čeprav nikjer brez zveze s sinom — ki zadevajo v živo in so vznemirljiv memento našemu času in družbi. Pozunanjena in zmaterilizirana, neodgovorno uživaška, zanikujoča in razkrajalna miselnost naše dobe je videti glavni krvnik znatnega dela mladega rodu. Tej miselnosti so prispevale in še prispevajo svoj usodni delež tudi razmere v slovenski kulturi: prenekateri časopisi in filmi, razni ekscesi v leposlovju, dramski repertoar zadnjih let in modna filozofija absurda, ki so jo nekateri

ne le informativno razlagali, ampak tudi s sugestivno vnemo širili. To filozofijo pisec naše knjige že v začetnih poglavjih razboljen in ogorčen z vso pravico zavrača kot nenaravno in škodljivo, nenaravno zlasti za mladega, v življenje šele stopajočega človeka, pogubno pa posebej za male, ogrožene narode.

Čeprav se torej v marsičem z avtorjem ne strinjam, je njegova knjiga, ne glede na nedvomne estetske kvalitete in izjemno izpovedno pristnost, v bistvu pozitivno dejanje, saj pri vsej osebni bolečini razodeva globoko vero v življenje.

Joža Mahnič
Gimnazija Ljubljana

» VITEZI BREZ MEČA « ALI » BIZNIS JE BIZNIS «

Ob koncu leta 1969 je založba Mladinska knjiga v zbirki Kekčeva knjižnica izdala Viteze brez meča (L'udo Zúbek: Vitezi brez meča; iz slovaščine prevedel Viktor Smolej). O tej knjigi smo se namenili pisati iz dvojnega vzroka: knjiga hoče mladim bralcem omogočiti sprehod po drobcih iz slovstvene zgodovine, obenem pa je prav ta knjiga eden številnih dokazov, na kako čuden način skrbijo naše založbe, da bi dale bralcem knjige po ustreznih cenah.

V Vitezih brez meča pripoveduje avtor o nekaterih najbolj znanih ustvarjalcih tistih knjig, ki da jih otroci po svetu najraje bero: Cervantes, Defoe, Swift, Scott, Cooper, Dumas, Puškin, Beecher-Stowe, Andersen, Dickens, Verne, Twain, Tolstoj, Sienkiewicz in May. Ta izbor je nastal pač glede na knjige, ki jih bero slovaški otroci, slovenskemu otroku pa ustreza samo v grobem. Knjiga je namenjena otroku od enajstega do štirinajstega leta, zato je škoda, da Zúbek ni posvetil več pozornosti Scottovemu Ivanhoeju, Puškinovim pravljicam, v prvi vrsti Pravljici o carju Saltanu, Dickensovemu Oliverju Twistu, nekaterim Vernovim romanom, kot so Petnajstletni kapitan, Otroka kapitana Granta in Skrivnostni otok. Kaj bero otroci na Slovaškem, nam ni znano, toda slovenski otrok bo pogrešal številnejših namigov na omenjena besedila. To pa nedvomno zmanjšuje vrednost slovenskega prevoda.

Zelo prijetno in zanimivo je avtor predstavil bralcem osebnost in delo Alexandra Dumasa, pa tudi osebnosti Cervantesa, Dickensa in Sienkiewicza, medtem ko nas v Defoejevi podobi moti poudarjanje pisateljevih napak ter obenem nepreprečljivo opravičevanje prav teh napak; enako se počutimo tudi v družbi s Karlom Mayem. O Andersenu pripoveduje Zúbek lepo, občuteno, toda tistega, ki je Andersena spoznal že iz Hazardove študije Knjige, otroci in odrasli, Zúbkov Andersen ne bo obogatil.

Slovaški avtor hoče biti v svojih prikazih pisateljskih osebnosti objektivni, zato — ne samo ob Defoeji in Mayu — posveča v življenjepisih po nepotrebnem preveč pozornosti nekaterim neprijetnim lastnostim moralnega značaja, ki pa se zde za nastanek in vsebino leposlovnih del povsem nepomembne. To že kar prisiljeno odstranjevanje idealistične tenčice je neustrezno tudi zaradi tega, ker pisatelj na nekaterih drugih mestih s prav romantično zanesenostjo opisuje idealne osebnosti in idealne odnose, čeprav morda v resnici te osebnosti in ti odnosi niso bili tako idealni (v Andersenovem in Puškinovem življenjepisu in še kje). Motijo tudi nekateri nespreneto povedani stavki, nepazljivo zapisane besede, celo premajhna doslednost. Če k temu prištejemo še napake, ki sta jih zagrešila stavec in korektor, potem se kar težko navdušujemo nad lepoto jezika v Vitezih brez meča.

Le bežno se sprehodimo po Puškinovem življenjepisu, kakor so ga zapisali avtor Zúbek, prevajalec Smolej, korektorica in stavec. Najprej nas pozdravi naslov Dva medvedka, čeprav sledita dva navedka. Jevgenij Onjegin je roman v verzih, ne pa pripovedna pesem ali ep. Puškin je prišel »z dežja pod kap« več kot enkrat. Zúbek nam ne razkrije, zakaj je moral Puškin čakati na knjižno izdajo in uprizoritev Borisa Godunova. Skrito nam ostane tudi, zakaj se Puškin ne bi bil dal izzvati na dvoboj in ne bi bil predčasno umrl, ko bi se bil oženil z Marijo Nikolajevno Rajevsko. Nekako izmikajoče pove Zúbek tudi to, da se Natalija še ni marala močiti, vsaj ne s Puškinom, in mu je dala za snubljenje izmikajoč odgovor. Zvemo tudi, da se Puškin s taščo že od vsega začetka »ni